

## منابع اطلاعات در دسترس بافندگان روستایی فرش ابریشمی شهرستان زنجان

الهام احمدی فرد<sup>۱</sup> و اسماعیل کرمی دهکردی<sup>۲</sup>

۱- فارغ التحصیل کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه زنجان.

۲- دانش یار ترویج و توسعه روستایی، دانشگاه زنجان.

## چکیده

هدف این بررسی شناخت منابع و شیوه‌های تأمین اطلاعات مورد نیاز بافندگان روستایی فرش ابریشمی است. داده‌ها با استفاده از یک روش‌شناسی مطالعه موردی با استفاده از گروه‌های متمرکز، مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته، ترسیم مشارکتی نمودارهای جریان، تحلیل اسناد و مشاهده‌ها گردآوری شد. با استفاده از روش گلوله برفی ۹۰ خانوار روستایی بافنده فرش ابریشم در ۲۳ روستای شهرستان زنجان و ۴۵ نفر از کنش‌گران بازار در شهرهای زنجان، قم و کاشان انتخاب شدند و مورد بررسی قرار گرفتند. داده‌ها با استفاده از روش نظریه بنیانی تجزیه و تحلیل گردید. نتایج پژوهش نشان داد، در نظام کارفرمایی، بافندگان برای شناخت کارفرمای مناسب، افزایش کیفیت فرش و تحویل فرش پس از بافت در دو مرحله از تولید اعم از پیش و حین تولید به اطلاعات نیاز داشتند مهم‌ترین منبع اطلاعاتی بافندگان، کارفرمایان و اعضای خانواده بافندگان بودند. هم‌چنین در مرحله پیش از بافت فرش دست باف، کنشگرانی هم چون خانه بهداشت، اداره بازرگانی و اتحادیه روستایی فرش دست باف از منبع‌های مهم اطلاعاتی بافندگان مطرح شدند. در مرحله حین تولید، کارفرمایان نیز به منظور افزایش کیفیت فرش تولیدی خود به روزترین اطلاعات را در اختیار بافندگان قرار می‌دادند. از سوی دیگر، در نظام خویش فرمایی، کنش‌گران محلی و کنش‌گران بازار به عنوان کلیدی‌ترین منبع‌های اطلاعاتی بافندگان پیش و پس از تولید به شمار می‌رفتند، در حالی که منبع‌های دولتی و نیمه دولتی به عنوان منبع‌های حین بافت بوده که اهمیت چندانی نداشتند. در نتیجه منابع و شیوه‌های تأمین اطلاعات با توجه به روش تولید فرش دست باف متفاوت است.

نمایه واژگان: منبع‌های اطلاعاتی، فرش دست باف ابریشمی، بافندگان روستایی، شهرستان زنجان.

نویسنده مسئول: اسماعیل کرمی دهکردی

رایانامه: e.karamidehkordi@gmail.com

دریافت: ۱۳۹۶/۰۸/۰۸ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۲۴

## مقدمه

- با توجه به اهمیت اطلاعات و نوآوری در یک سازمان، وجود نوآوری در طرح و رنگ فرش دست باف نیز ضروری به نظر می‌رسد.

دسترسی به اطلاعات نیاز به روشهایی دارد که با آن‌ها اطلاعات به سادگی در دسترس قرار گیرد و یا به عبارتی با کم‌ترین وقت و هزینه‌ای بافندگان بتوانند از امکانات موجود برای دسترسی به خدمات اطلاعاتی و اطلاعات استفاده کنند. هدف از دسترسی به اطلاعات ممکن است به دلایل زیر تعریف شود (حیدری، ۱۳۸۵):

الف) پیگیری روند گسترش یک موضوع شناخته شده در طول یک دوره زمانی،

ب) کشف یا درک یک موضوع مورد علاقه جدید،

و  
پ) انجام مجموعه‌ای از تحقیقات تکراری با هدف تحقق هدفی مشخص.

پرسشی که در این زمینه مطرح می‌شود این است که چگونه یک بافنده، به ویژه بافنده روستایی، منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود را در مراحل مختلف تولید تأمین می‌کند و چه تفاوتی بین منابع اطلاعاتی در شیوه‌های مختلف تولید وجود دارد؟ از این لحاظ، بررسی شیوه‌های تأمین منابع اطلاعاتی اهمیت زیادی دارد، زیرا، همان‌طور که اشاره شد، دسترسی به اطلاعات درست و به هنگام سبب حفظ برتری نسبت به رقیبان می‌شود.

در زمینه منابع اطلاعاتی لازم در زنجیره ارزش فرش دست باف و شیوه‌های تأمین آن، بررسی جامع و شایان توجهی صورت نگرفته است، از این رو، دیگر بررسی‌ها در زمینه منابع اطلاعاتی لازم در تأمین نهاده‌ها، فرآیند تولید و پس از تولید بررسی شده است که می‌تواند به این پژوهش کمک کند. کرمی دهکردی (۱۳۹۴)، در طی بررسی خود برای شناخت ظرفیت‌ها و نیازهای جامعه‌های روستایی در راستای مدیریت جامع و مشارکتی در حوزه آبخیز قزل تپه در استان زنجان، اطلاعات مورد نیاز خانوارهای روستایی را به دو دسته؛ الف) دریافت اطلاعات میان فردی و ب) دسترسی و دریافت اطلاعات از رسانه‌های گروهی و انبوهی تقسیم کرده است.

منبع‌های اطلاعاتی شامل همه اشکال حامل‌های اطلاعات است که می‌تواند برای ترویج و تشویق فعالیت‌های پژوهشی قابل اجرا و طرح‌های توسعه مورد استفاده قرار گیرد (کیم و نوکوچا<sup>۱</sup>، ۲۰۱۳). منبع‌های اطلاعاتی مانند کتاب‌خانه‌ها، آرشیوهای موزه‌ها و مراکز تحقیقاتی، و صفحه‌های وب است که اطلاعات در مورد چیزهایی ارائه می‌دهند که برای محققان علوم انسانی حیاتی هستند. وب سایت کتاب خانه دانشگاه حتی در مقایسه با جستجوگر گوگل از منابع مهم در نظر گرفته شده است. یافته‌های کمی پیشین و منابع‌های مرجع مهم‌تر از منابع تحقیقاتی اولیه هستند. به ویژه آنهایی که به وسیله دیگر محققان ارائه شده‌اند، خروجی آن‌ها در مقایسه با انتشارات ارائه شده توسط سازمان‌های تجاری و آرشیوها و موزه‌ها کم‌تر مورد اعتماد می‌باشد (وارویک و همکاران<sup>۲</sup>، ۲۰۰۸).

در حقیقت کاربرد اطلاعات دقیق، درست، مناسب و به هنگام در تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و دیگر مسائل مدیریتی یک واحد تولیدی مؤثر می‌باشد. وجود اطلاعات روشن و شفاف سبب بهبود عملکرد دیگر حلقه‌های زنجیره ارزش محصول می‌شود. در مرحله تولید، وجود اطلاعات مورد نیاز جامعه، لازم به نظر می‌رسد. در مرحله توزیع، بایستی از شیوه‌ها و راه‌های توزیع، اطلاعاتی یافت و در مرحله بازاریابی، تولیدکنندگان با استفاده از مقیاس‌ها، ابزارها، رویه‌ها، اصول و روش‌ها اطلاعاتی را گردآوری کرده و برپایه این اطلاعات محصول تولیدی را تبلیغ می‌کنند و در پایان برای فروش نیز بایستی از طریق اطلاعات به دست آورده به فعالیت پردازیم، به طور مثال برای محصول تولیدی از چه نظام‌های فروش باید استفاده کرد (هنرمند ساری، ۱۳۹۱).

اطلاعات در یک زنجیره با دو هدف مورد استفاده قرار می‌گیرد (درود چی و نیک مهر، ۱۳۸۶):

الف) فعالیت‌هایی که با تولید، ارتباط دارند، مانند انبارداری، مکان‌یابی و ترابری را هماهنگ می‌کند.

ب) میزان تقاضای محصول را در آینده برآورد و برای پاسخ‌گویی به آن برنامه‌ریزی انجام می‌گیرد.

قالیبافی)، قالیباف بر حسب سلیقه و در نظر گرفتن امکانات و محدودیت‌های خود منابع اطلاعاتی موردنیاز خود را تأمین می‌کند. در نظام تولید کارفرمایی، کارفرما یک فرد یا یک نهاد دولتی یا خصوصی است که مواد اولیه، دار قالی و نقشه را تأمین می‌کند و به بافنده در قبال بافت فرش دستمزد یا سهمی از فروش را پرداخت می‌کند و در نهایت محصول تولیدی خود را به فروش می‌رساند. در این شیوه مهم‌ترین منبع اطلاعاتی بافنده خود کارفرما است. در نظام تولید مشارکتی یا تعاونی، شماری از قالیبافان با یکدیگر مواد اولیه و وسایل قالیبافی را تهیه می‌کنند، به صورت مشترک تصمیم‌گیری می‌کنند و در همه مراحل با یکدیگر همکاری دارند. تعاونی‌های فرش نقش مهمی در پیشرفت صنعت فرش دارند. تعاونی‌ها با برگزاری دوره‌های آموزشی باعث ارتقای دانش و توان‌مندی‌های اعضا می‌شوند. هم‌چنین، سازماندهی تعاونی‌های تولید فرش باعث رونق و بهبود صادرات فرش خواهد شد، زیرا تعاونی‌ها با شناسایی بازارهای هدف باعث بهبود صادرات می‌شوند (حق شناس کاشانی، سعیدی و حسن‌پور پازواری، ۱۳۸۹؛ پورصادق، بهلولی و حاجی خانی، ۱۳۸۹).

انارکی (۱۳۹۱)، برای بررسی منابع و شبکه‌های اطلاعاتی-ترویجی مرغداران از متغیرهایی هم چون تلفن، پیامک، تلویزیون، رایانه، نشریه/ بروشور چاپی/ کتاب چه، اینترنت، رادیو، کتاب، روزنامه- مجله، پوستر، ایمیل، ماهواره، فیلم آموزشی (CD/DVD) استفاده کرد، هم‌چنین برای بررسی منابع اطلاعاتی مانند افراد و سازمان‌ها از متغیرهایی مانند مرغ داران دیگر، تعاونی‌های مرغداری، شرکت‌های تأمین جوجه یا پولت، دام پزشکان، تأمین کنندگان دارو و واکسن، دلان خرید تخم مرغ، تأمین کنندگان جیره طیور، شرکت‌های تأمین تجهیزات، اتحادیه مرغداران، کارشناسان معاونت امور دام جهاد کشاورزی، متخصصان جیره غذای طیور (خصوصی)، کارشناسان ترویج جهاد کشاورزی، کارشناسان شرکت پشتیبانی امور دام، مرغداران نمونه استانی یا کشوری، محققان کشاورزی و استادان دانشگاه استفاده کرد. بنابر نتایج به دست آمده منابع دسترسی به اطلاعات را می‌توان

دریافت اطلاعات میان فردی از طریق الف) دریافت اطلاعات میان فردی از کارشناسان مؤسسه‌های پژوهشی و اجرایی دولتی که شامل: ۱) کارشناسان اداره کل منابع طبیعی استان و شهرستان، ۲) کارشناسان جهادکشاورزی استان و شهرستان، ۳) کارشناسان جهادکشاورزی مرکز خدمات دهستان، ۴) کارشناسان خصوصی شرکت‌های خدمات مهندسی، ۵) محققان کشاورزی و استادان دانشکده‌های کشاورزی، ۶) کمیته امداد یا بهزیستی، ۷) کارشناسان و مسئولان استانداری، بخشداری و فرمانداری و ۸) کارشناسان خانه بهداشت در امور بهداشتی، ب) دریافت اطلاعات میان فردی از کنش‌گران بازارهای غیردولتی که شامل: ۱) فروشندگان سموم و کودهای شیمیایی، ۲) فروشندگان ماشین‌ها و ادوات کشاورزی، ۳) دلان و بازاریان خریدار و فروشنده محصولات کشاورزی، ۴) کارکنان بانک کشاورزی و ۵) دوره‌گردها، و ج) دریافت اطلاعات میان فردی از کنش‌گران درون روستا که شامل: ۱) اعضای شورای روستا، ۲) مددکاران ترویجی و کشاورزان نمونه، و ۳) کشاورزان همسایه و هم‌روستایی و اعضای خانوار معرفی کرده است.

دسترسی و دریافت اطلاعات از رسانه‌های گروهی و انبوهی را از طریق: الف) رسانه‌های انبوهی، که شامل: ۱) مطالعه نشریه‌های چاپی (کتاب، کتابچه، نشریه‌های تک برگ یا چندبرگی)، ۲) مشاهده فیلم‌ها (CD, DVD)، ۳) دریافت پیامک یا SMS جمعی، ۴) مشاهده پوستر، ۵) مطالعه روزنامه-مجله، ۶) شنیدن برنامه رادیویی، ۷) مشاهده برنامه تلویزیونی، و ۸) مشاهده برنامه‌های ماهواره‌ای و ب) نشست‌ها، بازدیدها، کارگاه‌ها و دوره‌های ترویجی.

در بررسی‌های لطیفی، سعدی، شعبانعلی فمی و مشرف (۱۳۹۲) در زمینه شیوه‌های تولید فرش (نظام‌های تولید خویش فرمایی، کارفرمایی و تعاونی) می‌توان به طور غیرمستقیم دریافت که تأمین منابع در شیوه تولیدی مختلف متفاوت است. در نظام تولید خویش فرمایی، که واحدهای تولیدی به صورت انفرادی (خانگی) و مدیریت آن بر عهده شخص بافنده است (همه مراحل تولید، تهیه مواد اولیه و ابزار

با توجه به مطالب اشاره شده، می‌توان دریافت که دانش ما در زمینه چگونگی تأمین منابع اطلاعاتی هنوز کامل نیست و پژوهش‌گران کم‌تر به این مقوله توجه عمیق داشته‌اند. در این راستا، هدف این پژوهش آن است که مشخص کند منابع اطلاعاتی بافندگان روستایی ابریشمی در شهرستان زنجان در مراحل مختلف تولید شامل چه مواردی است، چگونه منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود را تأمین می‌کنند و در تأمین آن با چه مسائل مهمی روبه‌رو هستند. هم‌چنین، تأثیر نظام‌های تولید بر شیوه‌های تأمین منابع اطلاعاتی نیز مورد بحث قرار خواهد گرفت.

### روش‌شناسی

این پژوهش از یک روش‌شناسی مطالعه موردی با استفاده از دیدمان کیفی گردآوری داده‌ها مانند تحلیل اسناد و فنون ارزیابی مشارکتی روستایی<sup>۲</sup> (Chambers, 2012) هم‌چون گروه‌های متمرکز، ترسیم مشارکتی نمودارهای جریان‌ی و مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته انجام شد.

برای تعیین روایی محتوایی پرسش‌های مطرح شده در بخش کیفی، در آغاز فهرستی از پرسش‌های اولیه با استفاده از چارچوب مفهومی، نتایج بررسی‌های پیشین و اطلاعات حاصل از شرکت پژوهش‌گر در دوره‌ی آموزشی فرش دست‌باف تهیه گردید. سپس پرسش در یک میزگرد تخصصی متشکل از پژوهش‌گر، استاد راهنما و مشاور مورد بحث قرار گرفتند و پس از اعمال پیشنهادها، مربوط تصحیح شدند، با این وجود، در فرایند گردآوری داده‌ها، این پرسش‌ها تکمیل یا تصحیح می‌شدند. علاوه بر این، به منظور اطمینان از روایی درونی، دقت و اعتماد به نتایج پژوهش کیفی، از فن مثلث‌سازی استفاده شد. دیدگاه‌های کنش‌گران مختلف با یکدیگر مرتبط شد. در تایید پایایی داده‌های کیفی نیز در فرآیند گردآوری داده‌ها، یک نفر تسهیل‌کننده و یک نفر یادداشت‌کننده مطالب وجود داشت که موجب ثبت دقیق‌تر داده‌ها می‌شد. در گردآوری داده‌ها، ضبط صدا با هماهنگی مشارکت‌کنندگان نیز این امکان را فراهم کرد که

در سه بخش تقسیم‌بندی کرد. بخش اول اطلاعات لازم برای تأمین نهاده‌ها می‌باشد که به ترتیب بیش‌ترین فراوانی عبارت است از تعاونی، دلان، همکاران، جهادسازندگی، کارشناسان و نشریه‌ها می‌باشد. بخش دوم اطلاعات لازم برای تولید می‌باشد که به ترتیب از بیش‌ترین تا کم‌ترین فراوانی شامل همکاران، دامپزشکان، کتاب، تعاونی و کارشناسان می‌باشد، و بخش سوم اطلاعات لازم برای بازاریابی می‌باشد که به ترتیب فراوانی آن از بیش‌ترین به کم‌ترین عبارت است از تعاونی، دلان، همکاران و مراکز خرید می‌باشد.

در مطالعه‌ای که شم‌آبادی و بریم‌نژاد (۱۳۸۴) برای بررسی اثرگذاری‌های آموزش‌های شاخه‌کار و دانش بر کارایی فنی صنعت فرش دست‌باف انجام دادند، به این نتیجه رسیدند؛ آموزش کار و دانش با کارایی فنی رابطه معکوس دارد و این به معنای آن است که شرکت در دوره‌های کاردانش باعث افزایش کارایی فنی بافندگان نشده است. هم‌چنین نتایج دیگر گویای وجود رابطه مثبت و معنادار پیشینه بافندگان با کارایی فنی دارد، به این معنی که پیشینه بافندگان در کارایی فنی آنان تأثیر معنی‌دار و مثبت دارد. در واقع با افزایش پیشینه بافندگان کارایی فنی آنان افزایش می‌یابد. هم‌چنین نوع بافت رابطه منفی و معنادار با کارایی فنی واحدها دارد؛ به این معنی که بافندگانی که از گره نوع فارسی استفاده می‌کنند دارای کارایی فنی بالاتری اند ولی در این میان بین سن بافنده با کارایی فنی واحدها رابطه معناداری وجود ندارد، یعنی بین افراد با سنین مختلف تفاوتی در کارایی فنی وجود ندارد.

اسلامی، حسینی و غریبی (۱۳۸۹)، با طراحی و کاربرد سامانه اطلاعات مدیریت فرش دست‌باف ایران، نشان داد؛ با وجود پایین بودن سواد دیجیتالی بیش‌تر افراد شاغل در بخش فرش دست‌باف و کمبود زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در سازمان‌های دولتی و خصوصی درگیر در این بخش، توسعه سامانه‌های اطلاعاتی مدیریت فرش دست‌باف از نظر فنی، سازمانی و اقتصادی امکان‌پذیر می‌باشد.

## جدول ۱- جامعه آماری

تعداد روستاها	تعداد خانوار فرشباف	بخش	تعداد خانوار فرشباف
۱۳۲	۱ (ابریشمی و غیر ابریشمی)	مرکزی	۱۲۵ (بیمه شده) - ۹۷ (بیمه نشده)
۸۳	۱ (ابریشمی)	زنجانرود	۶۳ (بیمه شده) - ۵۹ (بیمه نشده)
		قره پشتلو	۳۳۰ (بیمه شده) - ۱۸۷۱ (بیمه نشده)

بافندگان زن و مردان سرپرست خانوار در این پژوهش شرکت کردند.

مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با افراد درون شهرستان زنجان به صورت چهره به چهره و میان فردی و با افراد خارج از شهرستان به صورت تلفنی انجام شد.

مهم‌ترین موضوع‌های مورد توجه در پرسش‌ها و گردآوری شواهد عبارت بودند از: شناخت منبع تأمین منابع اطلاعاتی و شبکه ارتباطی تأمین آن. به بیان دیگر نه تنها منبع تأمین منابع اطلاعاتی مورد توجه قرار گرفته بود، بلکه حلقه‌های واسط و خطوط ارتباطی بین کنش‌گران مختلف مورد تأکید قرار گرفتند. افزون بر این انواع منابع اطلاعاتی، منبع تأمین و شبکه ارتباطی آن‌ها بر حسب نوع نظام بهره برداری تولید فرش مشخص شد. اگرچه در آغاز پرسش‌های مربوط به منبع تأمین به صورت باز از بافندگان پرسش شد، ولی در تجزیه و تحلیل بر مبنای فنون تحلیل بنیانی مفاهیم<sup>۴</sup> (Charmaz, 2011, 2014, Bryman, 2012) در سطوح مختلف محلی، ملی، و بین‌المللی طبقه‌بندی شدند. در پایان برای تحلیل کامل‌تر منابع دسترسی، ماتریس ارتباط بین کنش‌گران مختلف تأمین منابع اطلاعاتی بر حسب شیوه‌ی تولید و نمودار ارتباطی بین این کنش‌گران ترسیم شد. افزون بر این در تحلیل داده‌ها، از شیوه‌های کدبندی‌ها، مفهوم‌سازی و نقلی گفته‌های مشارکت کنندگان استفاده شد.

## یافته‌ها

بنابر نظریه‌ی پایه ور، تجزیه و تحلیل داده‌ها در چند مرحله به شرح زیر انجام گرفت:

در مرحله اول، پرسش پژوهش مطرح شد، این که در روستاهای شهرستان زنجان، منابع اطلاعاتی چیست و بافندگان روستایی در تأمین آن با چه حلقه‌های واسطه‌ای روبه رو می‌شوند؟

مصاحبه‌ها بار دیگر پیاده شده و نکات جا افتاده نوشته شوند. هم‌چنین با مشارکت روستاییان از فنون تصویرسازی هم چون ترسیم نمودارها نیز استفاده شد. برای بالا بردن ثبات و قابلیت اعتماد یافته‌های گروه‌های متمرکز و مصاحبه‌ها، پاسخ‌ها بار دیگر برای مشارکت کنندگان خوانده شد و تایید نظرها به دست آمد یا اصلاح شد. هم‌چنین در رفت و آمدهای مکرر با افراد مختلف، دیدگاه‌های افراد گوناگون بدست آمد و تکمیل شد.

جامعه آماری این پژوهش عبارت بود از: خانوارهای روستایی بافنده فرش ابریشمی و کنش‌گران بازار فرش ابریشم، آموزش‌گران فرش دست‌باف (جدول ۱). بر پایه پرونده‌های خانوارهای بیمه شده در اتحادیه فرش دست‌باف روستایی که به وسیله نویسندگان این مقاله مورد تحلیل اسناد قرار گرفت، در سال ۱۳۹۴، در ۱۳۲ روستای شهرستان زنجان دست‌کم یک خانوار در هر روستا فرشباف (ابریشمی و غیر ابریشمی) بود و از این میان در ۸۳ روستا دست‌کم یک خانوار فرش ابریشمی می‌بافت. بخش زنجانرود با ۱۲۲ خانوار فرشباف ابریشمی (۶۳ خانوار بیمه شده و ۵۹ خانوار غیربیمه شده)، بخش مرکزی با ۲۲۲ خانوار فرشباف ابریشمی (۱۲۵ خانوار بیمه شده و ۹۷ خانوار غیر بیمه شده) و بخش قره پشتلو با ۲۲۰۱ خانوار فرشباف ابریشمی (۳۳۰ خانوار بیمه شده و ۱۸۷۱ خانوار غیر بیمه شده) بودند.

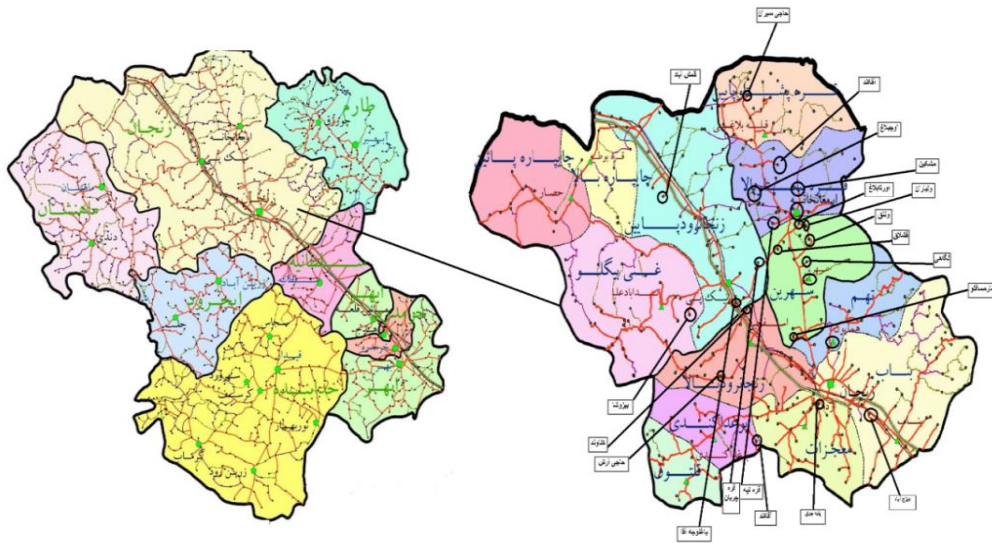
نمونه‌گیری به صورت هدفمند انجام گرفته است، به گونه‌ای که روستاهای دارای دست‌کم ۶ خانوار فرشباف ابریشمی در این شهرستان انتخاب شدند (۲۳ روستا) و با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی ۹۰ خانوار به عنوان مطلع‌ترین افراد این روستاها انتخاب شدند. با برقراری ارتباط میان فردی در قالب گروه‌های متمرکز و مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته،

## جدول ۲- مشارکت کنندگان در مصاحبه‌های نیمه ساختارمند و گروه‌های متمرکز در ارزیابی کیفی

نوع مشارکت کننده	شمار افراد مصاحبه شونده	بارهای مصاحبه	ابزار	محل
رئیس اداره فرش سازمان صنعت، معدن و تجارت استان زنجان	۱	۳	پرسش‌های باز	سازمان صنعت، معدن
کارکنان اتحادیه روستایی فرش دست باف	۴	۸	پرسش‌های باز	اتحادیه روستایی فرش
کارکنان اتحادیه شهری فرش دست باف	۲	۱	پرسش‌های باز	اتحادیه شهری فرش
آموزش گران خصوصی و دولتی فرش	۲	۴	پرسش‌های باز و تلفنی	اتحادیه روستایی فرش
رنگرزان	۳	۳	پرسش‌های باز	کارگاه رنگرزی واقع در اسلام آباد
چله کش (چله دوان)	۲	۴	پرسش‌های باز	محل فعالیت چله کش (چله دوان)ها، واقع در محل خرید و فروش نهاده‌های تولید فرش (پاساژ شیرمحمدی)
پرداخت کار	۲	۲	پرسش‌های باز	محل خرید و فروش نهاده‌های تولید فرش (پاساژ شیرمحمدی) و منطقه‌ی اسلام آباد
طراح	۳	۱۰	پرسش‌های باز	اتحادیه روستایی فرش دست باف و محل خرید و فروش نهاده‌های تولید فرش (پاساژ شیرمحمدی)
رفوگر	۱	۲	پرسش‌های باز	سه راه امجدیه، رفوگری ایثار
کارفرمایان ساکن در شهر زنجان	۱۰	۳۰	پرسش‌های باز	محل خرید و فروش نهاده‌های تولید فرش (پاساژ شیرمحمدی)، اتحادیه روستایی فرش دست باف، منطقه اسلام آباد
کارفرمایان ساکن در شهر قم	۲	۳	تلفنی	.....
کارفرمایان ساکن در شهر کاشان	۲	۲	تلفنی	.....
کارفرمایان ساکن در شهر تبریز	۱	۲	تلفنی	.....
فروشنده‌گان نهاده‌ها در شهر زنجان	۱۲	۶	پرسش‌های باز	محل خرید و فروش نهاده‌های تولید فرش (پاساژ شیرمحمدی)
فروشنده‌گان نهاده‌ها در شهر قم	۲	۳	تلفنی	.....
فروشنده‌گان نهاده‌ها در شهر کاشان	۲	۲	تلفنی	.....
فروشنده‌گان نهاده‌ها در شهر تبریز	۱	۲	تلفنی	.....
خانوارهای روستایی بافنده فرش	۲۰	۳	مصاحبه نیمه ساختارمند	۲ روستای ونق و مشکین شهرستا زنجان
بافندگان ۲۳ روستا در شهرستان زنجان	۹۰	۳	پرسش‌های باز و تلفنی	۲۳ روستای شهرستان زنجان

روستاهای فرش‌باف ابریشم، بافندگان بیمه شده، برخی فروشندگان نهاده‌ها و کارفرمایان واسطه‌ فرش، آموزش گران فرش و رئیس اداره فرش اداره کل بازرگانی مشخص شدند. در این مرحله، دو روستای ونق و مشکین، که پرجمعیت‌ترین روستاها از نظر تعداد خانوارهای فرش‌باف معرفی شده بودند، به عنوان نمونه انتخاب شدند.

در مرحله دوم با توجه به موضوع پژوهش نمونه‌گیری نظری انجام شد، بدین صورت که کنش گران فعال در تأمین اطلاعاتی فرش نمونه‌گیری شدند. به این منظور روش گلوله برفی به کار گرفته شد. در زمینه منابع اطلاعاتی، در آغاز کنش گران بازار در شهر زنجان (واقع در پاساژ شیرمحمدی) و کارکنان اتحادیه فرش روستایی مصاحبه و اسناد آنان بررسی شد. پس از آن



نگاره ۱- موقعیت جغرافیایی روستاهای مورد مطالعه در شهرستان زنجان

جدول ۳- برخی از نتایج به دست آمده از مصاحبه با روستاییان و کدبندی آن ها

مفاهیم	کدبندی	نقل قول
اعضای خانواده به عنوان منبع اطلاعاتی پیش از بافت بافنده، هم‌چنین منبع اطلاعاتی غیردولتی	خانواده به عنوان نخستین منبع اطلاعاتی	من بافت فرش را از کودکی و از خواهر و مادرم آموختم. ولی بعضی نکات مهم مانند بالا زدگی و... را از طریق دوره‌ای که در اداره بازرگانی برگزار شد آموختم.
اداره بازرگانی به عنوان منبع اطلاعاتی حین بافت بافنده، هم‌چنین منبع اطلاعاتی دولتی	اداره بازرگانی از منابع اطلاعاتی مهم در رفع مشکلات بافت	اداره بازرگانی در زمینه برخی از مشکلات بافت مانند بالا زدگی و... دوره‌هایی را در مسجد و خانه‌های روستاییان برگزار می‌کند.
اتحادیه روستایی به عنوان منبع اطلاعاتی پس از بافت بافنده، هم‌چنین منبع اطلاعاتی نیمه دولتی	اتحادیه روستایی، منبع اطلاعاتی در زمینه بیمه و فروش	اتحادیه روستایی اطلاعاتی در زمینه بیمه بافندگی، هم‌چنین فروش فرش، در اختیار بافندگان بیمه شده که به آن‌جا مراجعه می‌کنند، قرار می‌دهد.

در مرحله چهارم، نتایج بر پایه موضوع به دست آمد و کدبندی شد. به عنوان مثال در جدول ۳ برخی از نتایج بدست آمده از مصاحبه با روستاییان کدبندی شده‌اند.

مرحله ۴ الف، استخراج یا ساخت مفاهیم: با استفاده از کدهای به دست آمده مفاهیم استخراج شد. به عنوان مثال با استفاده از کدهای بدست آمده در جدول ۳ مفاهیم زیر حاصل شد: منابع اطلاعاتی بافندگان شامل سه دسته منابع دولتی، غیردولتی و نیمه دولتی است. هم‌چنین منابع اطلاعاتی موردنیاز بافندگان در سه مرحله پیش از تولید، حین و پس از تولید می‌باشد.

در مراجعه به دو روستای ونق و مشکین باردیگر کنش‌گران جدیدتری برای بررسی و به عنوان نمونه مشخص شدند که شامل برخی کارفرمایان واسطه فرش در شهرهای زنجان، قم، کاشان و تبریز، و فروشندگان نهاده‌ها در شهرهای زنجان، قم، کاشان و تبریز بودند.

در مرحله سوم، با استفاده از پرسش‌های باز طراحی شده توسط گروه پژوهش، مصاحبه صورت گرفت، نمونه مورد نظر مورد مصاحبه انفرادی یا گروهی در گروه‌های متمرکز قرار گرفت و داده‌ها گردآوری شد.

تأیید شود ممکن است به عنوان یک نظریه رسمی مطرح شود. در بخش بعد نتایج ارائه شده به طور مبسوط نظریه اولیه یا قائم به ذات مربوط به منابع اطلاعاتی برای بافندگان روستایی آمده است. در زیر نتایج مربوط به نظریه اولیه (نظریه قائم به ذات) در زمینه منابع اطلاعاتی بافندگان روستایی به طور مبسوط ارائه شده است.

### زنجیره تأمین منابع اطلاعاتی

زنجیره تأمین منابع اطلاعاتی مورد نیاز بافندگان روستایی شامل سه مرحله پیش از تولید، حین تولید و پس از تولید می‌باشد. منظور از منابع اطلاعاتی مورد نیاز بافندگان در مراحل مختلف تولید منابعی است که بافندگان برای بافت و تأمین نهاده‌ها، یافت کارفرمای مناسب، فروش فرش و از این گونه نیاز دارند.

**منبع‌ها اطلاعاتی:** از دید خانوارهای بافنده روستایی، منابع اطلاعاتی مورد نیاز بافندگان روستایی در مراحل مختلف بافت فرش عبارت بودند از: چگونگی بافت، اصول بهداشت بافت، شناخت نهاده‌های مرغوب، آشنایی با نیاز بازار و زمان عرضه محصول به بازار، انتخاب نقشه، انتخاب شیوه تولید، انتخاب کارفرمای مناسب، شرایط وام‌ها و از این گونه می‌باشد. بافندگان روستایی به اطلاعات مورد نیاز به دو شیوهی تأمین از طریق منابع دولتی و نیمه دولتی و منابع غیردولتی دسترسی پیدا می‌کردند.

بر پایه دیدگاه خانوارها و کنش گران بازار فرش، نوآوری بافت فرش ابریشمی در حدود سال ۱۳۴۸ به خانوارهای روستایی شهرستان زنجان معرفی شد. بافندگان اولیهی فرش ابریشم در شهر قم زندگی می‌کردند و این نوآوری را در آغاز به ساکنان دو روستای لگاهی و سهرین به عنوان نخستین بافندگان فرش ابریشم ارائه کردند. در آن زمان، بافندگان روستایی برای یادگیری بافت فرش ابریشم به شهر قم مراجعه کرده و در آنجا مدتی به صورت کارگر در کارگاه‌های قالبیایی فعالیت کرده بودند. این بافندگان پس از بازگشت به روستای خود نوآوری یادشده را به دیگر هم روستاییان خود یا ساکنان روستاهای مجاور نثر دادند. تاریخچه بافت فرش ابریشم در شهرستان

مرحله ۵: در جریان انجام پژوهش، مراحل ۱ تا ۴ به صورت مستمر تکرار شد. ممکن بود بخشی از پرسش‌ها فراموش شود یا در جریان انجام پژوهش پرسش دیگری مطرح شود، در این حالت به کنش گران بازار و روستاییان دوباره مراجعه می‌شد. در نهایت مفاهیم طبقه‌بندی شدند (مرحله ۵ الف).

پس از آن که تقسیم‌بندی مفاهیم کامل شد (مرحله ۶ اشباع شدن طبقه‌ها)، ارتباطات بین طبقه‌ها مشخص شد (مرحله ۷ بررسی ارتباطات بین طبقه‌ها). به عنوان مثال بافنده روستایی به اعضای خانواده بیش‌تر از دیگر واسطه‌ها رجوع می‌کرد. پس از بررسی ارتباطات بین طبقه‌ها، فرضیه‌سازی انجام شد (مرحله ۷ الف). به عنوان مثال، این نتیجه به دست آمد که مهم‌ترین منبع اطلاعاتی بافندگان، اعضای خانواده آنان است.

مرحله ۸، نمونه‌گیری دوباره مبتنی بر نظریه: برای بررسی پرسش پژوهش در مناطق دیگر، بر مبنای نظریه دوباره نمونه‌گیری انجام شد و افزون بر دو روستای بررسی شده در ۲۱ روستای دیگر پرسش پژوهش مطرح شد (مرحله ۹ گردآوری داده‌ها). در این مرحله، پس از گردآوری داده‌ها و کدبندی و ساخت مفاهیم و طبقه‌بندی آن‌ها، پژوهش گران افزون بر شناخت منابع اطلاعاتی مانند اعضای خانواده، اتحادیه روستایی و اداره بازرگانی متوجه منابع دیگر دولتی، نیمه دولتی و غیردولتی شدند.

پس از اشباع مطالب مورد نیاز (مرحله ۱۰، اشباع شدن طبقه‌ها)، طبقه‌بندی‌ها و فرضیه‌سازی انجام شد (مرحله ۱۱، آزمون فرضیه‌ها) که به عنوان مثال یکی از فرضیه‌های حاصل در این مرحله این بود که مهم‌ترین منبع اطلاعاتی پیش از بافت بافندگان روستایی، اقوام و هم روستاییان ساکن در روستا می‌باشد، هم‌چنین منبع اطلاعاتی مهم در حین بافت اعضای خانواده بوده و مهم‌ترین منبع اطلاعاتی پس از بافت، دلالان محلی خریدار فرش می‌باشند. (مرحله ۱۱ الف، نظریه قائم به ذات). منظور از این نظریه، ارتباط بین مفاهیم و دیدگاه‌هایی است که از نتایج به دست آمده است و مراحل اولیه خود را می‌گذرانند. این نظریه در صورتی که در مناطق دیگر نیز بررسی و



این دوره‌ها، تنها دریافت مدرک قابلیافی برای گرفتن وام و از این گونه عنوان شد. به عقیده‌ی بافندگان برای دریافت مدرک دوره بایستی هزینه پرداخت می‌شد که بیش‌تر بافندگان توان پرداخت نداشتند. هم‌چنین به گفته‌ی بافندگان، اداره بازرگانی برای این که روستاییان در دوره شرکت کنند، وعده‌ی آموزش پیشرفته بافت فرش، مانند چله کشی (چله دوانی) را می‌داد، ولی این وعده تاکنون محقق نشده بود. به طور معمول بافندگان به امید این که با شرکت در دوره‌ی مقدماتی می‌توانستند در دوره‌ی پیشرفته شرکت کنند در این دوره‌ها حضور می‌یافتند، ولی در دهه‌ی اخیر در روستاهای مورد بررسی، دوره‌ی پیشرفته که چگونگی چله دوانی، شناخت نقشه‌های خوب و بازار مناسب برای فروش را به بافندگان آموزش دهند، برگزار نشده بود. لازم به یادآوری است که مدارک دریافتی از این دوره‌ها هیچ ارزشی نداشت، به گفته‌ی یکی از بافندگان روستایی در روستای گمش‌آباد، «وقتی برای بیمه‌ی قالی بافی به اتحادیه مراجعه کردم مدرکی که از این دوره دریافت کرده بودم را رد کرد و گفت به درد نمی‌خورد، دوباره باید امتحان بدهی و هزینه پرداخت کنی». مشاهده‌ی مدرک توسط نویسنده نشان داد که این مدرک به صورت دستی تهیه شده بود و در برگزاری دوره در مناطق روستایی و دادن مدرک به افراد سازمان‌های ذیربط در فرش دست باف از قبیل اتحادیه، اداره بازرگانی و سازمان فنی و حرفه‌ای هماهنگ نبوده‌اند.

نهادهای دیگر، اداره بهزیستی و نهاد نیمه دولتی کمیته امداد بود. این دو نهاد یادشده به افراد تحت پوشش خود دوره‌های آموزش بافت فرش را ارائه می‌کردند. به باور کارکنان بخش مشاغل خانگی کمیته امداد، این مرکز نهادهای لازم برای بافت را در اختیار بافندگان قرار می‌داد و پس از بافت، بازاریابی فرش را برعهده داشت، بدین صورت که فرش را به بازار مناسب در شهر تهران و شهرهای دیگر می‌فرستاد و پس از فروش مبلغ را به بافندگان پرداخت می‌کرد. در نمونه‌ی مورد بررسی افراد کمی تحت پوشش این سازمان بودند.

زنجان نشان می‌دهد که بافت فرش در آغاز در منطقه‌ی قره پشتلو آغاز شده پس از آن در شهر زنجان، و بخش مرکزی و در نهایت در بخش زنجانرود بافندگان به بافت این نوع از فرش‌ها روی آورده‌اند.

### منبع‌ها اطلاعاتی دولتی و نیمه دولتی

در این شیوه‌ی تأمین، بافندگان روستایی از طریق نهادهای دولتی و نیمه دولتی به اطلاعات مختلف در زمینه فرش دسترسی می‌یافتند که شامل:

- ۱- خانه بهداشت
- ۲- اداره بازرگانی
- ۳- اداره بهزیستی و نهاد نیمه دولتی کمیته امداد امام خمینی (ره)
- ۴- فنی و حرفه‌ای
- ۵- بسیج و سپاه پاسداران

بیش‌ترین منبع تأمین در این شیوه از طریق خانه بهداشت در مناطق روستایی بود. اطلاعات دریافتی در این مراکز بیش‌تر به رعایت بهداشت بافت مربوط می‌شد. از نظر بافندگان روستایی، هرچند اطلاعات دریافتی از طریق این مرکز سودمند بوده، ولی رعایت بسیاری از موارد یاد شده در این دوره‌ها غیرقابل اجراء است. به عنوان مثال، از دید آنان، دقت در نشستن و رعایت اصول درست آن برای کسانی که به صورت پیوسته به بافت اشتغال داشتند امکان‌پذیر نبود؛ زیرا باعث کاهش سرعت بافت آن‌ها می‌شد. هم‌چنین استراحت کردن در فاصله‌های زمانی بین ۲۰-۳۰ دقیقه باعث کاهش سرعت بافت و دلسردی از ادامه بافت می‌شد.

نهاد دولتی دیگر اداره بازرگانی بود. این سازمان با برگزاری دوره‌های مختلف بافت مانند بافت مقدماتی شامل چگونگی بافت و رفع ایرادهای حین بافت، هم‌چنین دوره‌های پیشرفته در مناطق روستایی، منابع اطلاعاتی مورد نیاز بافندگان را تأمین می‌کرد. اداره بازرگانی در اغلب اوقات در مسجدهای محل و خانه‌های بافندگان دوره‌های آموزشی برگزار می‌کرد. بنابر نظر بافندگان مطالب یاد شده در این دوره‌ها تکراری بوده و برای بافندگان در مناطق روستایی که بافت فرش یکی از مشاغل اصلی آنان است و از کودکی به آن اشتغال داشته‌اند سودمند نبود. علت شرکت در

اداره فنی و حرفه‌ای در زمینه بافت فرش دوره‌هایی را برگزار می‌کرد. مراجعه‌ی بافندگان روستایی به این مرکز به دلیل شرکت در آزمون برای دریافت مدرک قالی بافی بود که در بیش‌تر موارد دریافت مدرک و جواز قالی بافی برای استفاده از بیمه قالی بافی بود. نتایج نشان داد که در حقیقت افرادی به این سازمان مراجعه کرده‌اند که بیمه قالی بافی می‌باشند.

نهادهای بعدی که در روستاهای مورد بررسی، مراجعه به این نهادها برای دریافت اطلاعات در زمینه بافت قالی کم‌تر مشاهده می‌شد، واحدهای بسیج و سپاه پاسداران بود. بسیج به اعضای تحت پوشش خود خدماتی مانند آموزش بافت را ارائه می‌داد. سپاه پاسداران نیز دوره‌های آموزش بافت در شهر برگزار می‌کرد که استفاده روستاییان از این دوره‌ها بسیار پایین بود.

#### منبع‌ها غیردولتی

این نوع منابع اطلاعاتی، به صورت دو نوع منابع اطلاعات رسمی و غیررسمی مشاهده شد. اتحادیه روستایی فرش دست باف و آموزش گران خصوصی را می‌توان از جمله منابع رسمی غیر دولتی مطرح نمود. مصاحبه‌ها و گروه‌های متمرکز نشان داد؛ آشنایی بافندگان روستایی و مراجعه آنان به اتحادیه کم بود. مراجعه‌ی بافندگان به اتحادیه روستایی فرش دست باف بیش‌تر توسط کسانی صورت می‌گرفت که بیمه‌ی قالی بافی داشتند و لازم بود برای پرداخت حق بیمه خود سه ماه یکبار به اتحادیه مراجعه کنند. برخی بافندگان غیربیمه شده نیز ممکن بود برای اطلاع از چگونگی بیمه شدن به اتحادیه مراجعه کنند. اطلاع از چگونگی دریافت وام نیز یکی دیگر از دلایل مراجعه عنوان شد. اتحادیه هم‌چنین دوره‌های مهارت آموزی مقدماتی بافت فرش دست باف را با حمایت مالی اداره بازرگانی برگزار می‌کرد که شرکت کنندگان پس از آن می‌توانستند در آزمون فرش بافی شرکت کنند و در صورت موفقیت در آزمون، جواز قالی بافی دریافت کنند. شرکت در دوره‌های یاد شده مستلزم حضور کامل فراگیر در یک دوره‌ی یک ماهه بود. برای ارزشیابی مهارت فراگرفته شده، فراگیر افزون بر

شرکت در آزمون، باید یک فرش در ابعاد ۴۰×۵۰ سانتی متر را به صورت آموزشی می‌بافت و پس از بافت باید به اتحادیه تحویل می‌داد. البته افراد بدون شرکت در دوره‌ها نیز می‌توانستند به طور مستقیم در آزمون شرکت کنند. بافندگان در صورتی می‌توانستند درخواست وام یا بیمه شدن کنند که جواز قالی بافی را کسب کرده باشند. با این وجود، مشاهده‌ها و مصاحبه‌های پژوهش‌گر در اتحادیه نشان داد؛ در مواقعی این امر رخ می‌دهد که اتحادیه بدون گرفتن آزمون و تنها با دریافت هزینه، مدرک و جواز قالی بافی را برای برخی متقاضیان شهری صادر می‌کرد.

دیدگاه بافندگان روستایی در مورد کیفیت دوره‌های آموزشی یاد شده بر آن بود که این دوره‌ها تنها مقدماتی بوده و اطلاعات جدیدی به بافندگان کنونی نمی‌داد. از نظر یکی از زنان بافنده در روستای ونق، «در اتحادیه چیزهایی را آموزش می‌دهند که همه‌ی بافندگان با آن از کودکی آشنا هستند». بنابراین دوره‌های تکمیلی ارائه نمی‌شد، دوره‌هایی که اطلاعات تکمیلی مانند چله کشی (چله دوانی) و شناخت نیاز بازار و از این گونه را در اختیار بافندگان قرار دهد.

در سطح شهر زنجان، آموزشگاه‌های خصوصی فرش دست باف ابریشم نیز وجود داشت که افزون بر آموزش بافت فرش، نهادهای مورد نیاز بافت را نیز تامین می‌کردند. تماس با این مراکز نشان داد که تنها در مورد بافت تابلوفرش خدمات ارائه می‌دادند. از دید این مراکز و بافندگان روستایی، بافندگانی که قصد بافت تابلو فرش به شیوه‌ی کدبافی<sup>۵</sup> را داشتند، در این مراکز آموزش‌های لازم را دریافت کرده بودند و مجموعه کامل نهادهای تولید مانند نقشه، دار، ابریشم و از این گونه را از این مراکز دریافت می‌کردند.

منبع‌ها غیررسمی اطلاعات، به دو دسته طبقه‌بندی شدند: کنش گران بازار و کنش گران محلی. مهم‌ترین کنش گران محلی عبارت بودند از: اعضای خانواده، اقوام و هم روستاییان ساکن در روستا، اقوام و هم روستاییان ساکن در شهر، اعضای شورای روستا.

### جدول ۳- نتایج بدست آمده از مصاحبه با بافندگان دو روستای مشکین و ونق در زمینه منبع یادگیری بافندگان

روستای مشکین	روستای ونق
بافنده ۱: دابی	
بافنده ۲: قم	بافنده ۱: مادرم
بافنده ۳: برادرم	بافنده ۲: خواهرم
بافنده ۴: مادرم	بافنده ۳: مادرم
بافنده ۵: مادرم	

نحوه یادگیری فرش ابریشمی

(۱) بازاریان خریدار و فروشنده فرش ابریشمی در شهر زنجان،  
 (۲) بازاریان خریدار و فروشنده فرش ابریشمی در شهرهای دیگر،  
 (۳) دلان محلی خریدار فرش،  
 (۴) کارفرمایان در استان زنجان،  
 (۵) کارفرمایان در استان‌های دیگر،  
 (۶) اجاره دهندگان یا فروشندگان نقشه و فروشندگان ابریشم،  
 (۷) فروشندگان نهاده‌های دیگر،  
 (۸) رنگرز، پرداخت کار و از این گونه.  
 مراجعه به این افراد و کسب اطلاعات از آنان با توجه به شیوه تولید متفاوت بود. در بافت به شیوهی خودتولیدی، بافندگان روستایی که برای تأمین نهاده‌های خود، به شهر مراجعه می‌کردند از بازاریان فروشنده نهاده‌ها در مورد بازارپسندی نقشه، زمان فروش و محل فروش محصول، اطلاعات کسب می‌کردند. همچنین منبع اطلاعاتی آنان در مورد کیفیت نهاده‌ها، بازاریان فروشنده بودند. روستاییان با اعتماد به گفته‌های فروشندگان، در مورد کیفیت یا بدون کیفیت بودن نهاده‌ها اطمینان حاصل می‌کردند. به باور یکی از بافندگان در روستای سهرین «فروشندگان دیگر نهاده‌ها از جمله دارقالی و دیگر ابزار بافت منبع اطلاعاتی مناسبی نیستند و ما به طور معمول از محلی که نقشه را تهیه می‌کنیم اطلاعات لازم در زمینه فروش فرش و کیفیت نهاده‌ها به دست می‌آوریم، زیرا هر فروشنده‌ی نقشه از بازار فروش فرش تولیدی با آن نقشه اطلاعات لازم را دارد.»

اعضای خانواده مهم‌ترین منبع اطلاعات محلی بافندگان به شمار می‌رفت. یادگیری فرش از کودکی و در درون خانواده از سن پنج سالگی و با آموزش گره زدن صورت می‌گرفت و مرحله به مرحله موجب یادگیری فرد می‌شد. اقوام و هم روستاییان ساکن در روستا نیز اهمیت بسیاری برای بافندگان از لحاظ تأمین اطلاعات داشتند. بافندگان روستایی با کارفرماهای مختلف و محل تأمین نهاده‌ها از طریق هم روستایی‌ها و اقوام ساکن در روستا آشنا می‌شدند. بنا به گفته‌ی بافندگان، آنان در برخورد‌های روزانه‌ی خود با همسایگان و رفت و آمدهای خانوادگی خود در مورد شیوه‌ی تولید، کارفرمای خود، محل تأمین نهاده‌ها بحث و گفتگو می‌کردند و بهترین شیوه، بهترین کارفرما و محل مناسب برای تأمین نهاده‌ها را از این طریق پیدا می‌کردند. اقوام و هم روستاییان ساکن در شهر نیز از جمله کنش گران محلی دیگر به شمار می‌رفتند. این افراد به دلیل حضور در محیط بیرون از روستا و ارتباط با داخل روستا، به عنوان یک واسطه محلی و یکی از حلقه‌های ارتباطی بین شهر و روستا به شمار آمده و نقش مهمی در تأمین اطلاعات داشتند. شورای روستا نیز دیگر کنش گران محلی فعال در روستا بود، ولی نقش این منبع در تأمین اطلاعات تولید فرش بسیار ضعیف بود. باور بافندگان، این افراد در زمینه فروش اطلاعات خاصی ندارند و نمی‌توان از آنان به عنوان یک منبع اطلاعاتی مهم استفاده کرد.

گروه دوم منابع اطلاعات غیررسمی، کنش گران بازار بودند. مهم‌ترین کنش گران بازار عبارت بودند از:

## جدول ۴- رتبه‌بندی اهمیت منابع اطلاعاتی مختلف در مراحل مختلف تولید در شیوه تولید خویش فرمایی

منبع‌های اطلاعاتی مراحل مختلف تولید	قبل از تولید	حین تولید	پس از تولید
۱- اعضای خانواده	۹	۱	۳
۲- اقوام و هم روستایی‌ها ساکن در روستا	۱	۳	۴
۳- دلالان محلی خریدار فرش	۸	۱۰	۱
۴- خانه بهداشت	۰	۲	۰
۵- اجاره دهندگان و فروشندگان نقشه و ابریشم	۲	۱۲	۲
۶- اقوام و هم روستایی‌های ساکن در شهر	۳	۰	۵
۷- بازاریان خریدار و فروشنده فرش ابریشمی در شهر زنجان	۶	۰	۶
۸- بازاریان خریدار و فروشنده فرش ابریشمی در شهرهای دیگر	۷	۰	۷
۹- فروشندگان نهاده‌های دیگر	۴	۰	۸
۱۰- رنگرز، پرداخت کار و از این گونه	۵	۰	۹
۱۱- آموزش گران خصوصی	۱۲	۷	۰
۱۲- اداره بازرگانی	۰	۴	۰
۱۳- اتحادیه روستایی فرش دست باف	۰	۵	۰
۱۴- فنی و حرفه ای	۰	۶	۰
۱۵- اداره بهزیستی و کمیته امداد امام خمینی (ره)	۱۰	۸	۱۰
۱۶- بسیج و سپاه پاسداران	۱۳	۹	۰
۱۷- شورای روستا	۱۱	۱۱	۰

\* اعداد داخل خانه‌های جدول نشان دهنده رتبه اهمیت کنشگر در هر مرحله از تولید است. میزان تأثیر هر کنشگر در هر ستون از جدول متفاوت است (صفر = بدون تأثیر). به عنوان مثال در ستون اول (مرحله پیش از تولید)، عدد ۱ نشان دهنده قوی‌ترین منبع اطلاعاتی در مرحله پیش از تولید است و عدد ۱۲ نشان دهنده ضعیف‌ترین منبع اطلاعاتی می‌باشد.

دلالان محلی خریدار فرش از دیگر منابع غیررسمی اطلاعاتی بودند. این افراد به دلیل وجود روابط خویشاوندی با روستاییان از یک سو و ارتباط با شهر و شناخت بازار فروش دارای اهمیت بسیاری بودند. روستاییان به دلیل داشتن ارتباط خویشاوندی به این افراد اعتماد می‌کردند و فرش تولیدی خود را با قیمتی که توسط این افراد ارائه می‌شد، می‌فروختند و به گفته‌های این افراد در مورد وضعیت بازار و قیمت فروش اطمینان داشتند. به گفته‌ی یکی از بافندگان روستایی در روستای آفکند بخش مرکزی «ما خودمان می‌دانیم که فرش را به قیمت بسیار پایینی از ما می‌خرند ولی ناچاریم و اعتماد به افرادی که با ما روابط خویشاوندی و همسایگی دارند بهتر از افراد دیگر می‌باشد و این افراد کم‌تر حق ما را می‌خورند.» دلالان محلی فرش را با قیمت پایین از بافندگان روستایی خریداری کرده و با قیمت بالاتری در شهر می‌فروشند.

بازاریان خریدار و فروشنده فرش ابریشمی در شهر زنجان نیز از جمله کنشگرانی به شمار می‌رفتند که به طور معمول روستاییان فرش بافته شده‌ی خود را به آنان عرضه می‌کردند و نهاده‌های تولید خود را از جمله نقشه و ابریشم از آنها تهیه می‌کردند. در صورتی که فرش تولیدی توسط فرد مشخصی خریداری نمی‌شد، بافندگان به ناچار فرش را با قیمت پایین‌تر به خریدار دیگر در شهر زنجان می‌فروختند، و یا به منظور کسب سود بیش‌تر مجبور می‌شدند که فرش تولیدی را به شهرهای دیگر مانند قم عرضه کنند. بنابراین منبع اطلاعاتی در زمینه بازار فروش، فروشنده نهاده‌ها بود و بافندگان کم‌تر به دیگر فروشندگان و خریداران مراجعه می‌کردند و به نوبه خود، اطلاعات تازه‌ای کسب می‌کردند. اما این اطلاعات به صورت انحصاری به طور عمده در راستای منافع بازاریان بود. به گفته‌ی یکی از زنان بافنده در روستای گمش آباد «فروشندگان و خریداران نهاده‌ها و فرش در صورتی که برای آنان نفعی نداشته باشد، اطلاعاتی به ما نمی‌دهند.»



## جدول ۵- رتبه‌بندی اهمیت منابع اطلاعاتی مختلف در مراحل مختلف تولید در شیوه کارفرمایی

منبع‌های اطلاعاتی مراحل مختلف تولید	قبل از تولید	حین تولید
۱- اعضای خانواده	۱	۱
۲- کارفرمایان در استان زنجان	۱۰	۲
۳- اقوام و هم‌روستاییان ساکن در روستا	۹	۳
۴- دلالان محلی	۸	۴
۵- اقوام و هم‌روستایی‌های ساکن در شهر	۱۱	۵
۶- کارفرمایان در استان‌های دیگر	۱۲	۶
۷- خانه بهداشت	۲	۸
۸- آموزش گران خصوصی	۱۳	۰
۹- اداره بازرگانی	۳	۰
۱۰- اتحادیه روستایی فرش دست باف	۴	۰
۱۱- فنی و حرفه ای	۶	۰
۱۲- اداره بهزیستی و کمیته امداد امام خمینی (ره)	۷	۷
۱۳- بسیج و سپاه پاسداران	۵	۰
۱۴- شورای روستا	۱۴	۰

\* اعداد درون خانه‌های جدول نشان دهنده رتبه اهمیت کنشگر در هر مرحله از تولید است. میزان تأثیر هر کنشگر در هر ستون از جدول متفاوت است (صفر = بدون تأثیر). به عنوان مثال در ستون اول (مرحله پیش از تولید)، عدد ۱ نشان دهنده قوی‌ترین منبع اطلاعاتی در مرحله پیش از تولید است و عدد ۱۲ نشان دهنده ضعیف‌ترین منبع اطلاعاتی می‌باشد.

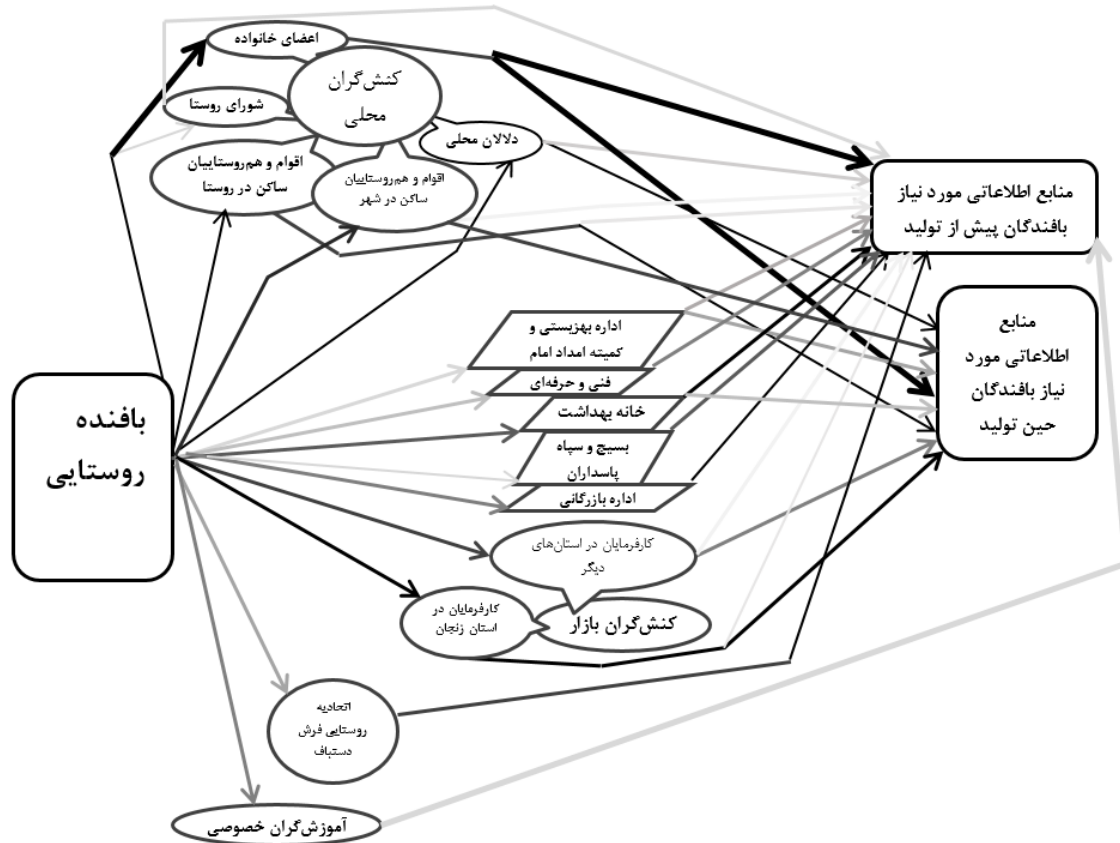
«کارفرمایان فرش حتی نام نقشه‌ای که برای آنان می‌بافیم را نمی‌گویند و اگر از آنان بپرسیم می‌گویند برای چه می‌خواهی، اسمش «گل» است و از گفتن اسم واقعی آن طفره می‌روند.»

کارفرمایان در شهرهای دیگر نیز از منابع اطلاعاتی برای بافندگان می‌باشند، ولی کسب اطلاعات از این منبع در بیش‌تر مواقع از طریق واسطه‌های ساکن در شهر زنجان می‌باشد. در صورتی که بافندگان با کارفرمایان خارج از استان به طور مثال در شهر قم کار می‌کردند، به طور معمول منبع اطلاعات آنان واسطه‌هایی در شهر زنجان بود، که در صورت ایجاد ایراد در حین بافت و زمان تحویل و مشکلاتی در رنگ و از این گونه به این افراد مراجعه می‌کردند.

### بحث و نتیجه‌گیری

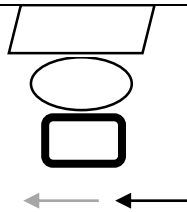
اهمیت منابع اطلاعاتی مناسب و به هنگام در تولید، بازاریابی و فروش فرش با توجه به نقش کلیدی فرش در تأمین معیشت خانوارهای روستایی، اهمیت

در این شیوه برای بافنده فرقی نمی‌کرد که کیفیت نهاده‌ها و نقشه چه میزان است. تنها مسئله مهم برای بافندگان اطلاع از زمان تحویل فرش به کارفرما و میزان مزد دریافتی بود. با توجه به وجود دو شیوه‌ی سهم‌بری و مزدی در این روش، شیوه‌ی سهم‌بری کمی متفاوت‌تر از مزدی بود. در شیوه‌ی سهم‌بری (نصف-نصف)، نقشه اهمیت زیادی داشت، زیرا بافنده در فروش یا فروش نکردن فرش تولیدی سهم داشت. اگر به قیمت بالا و در زمان مناسبی به فروش می‌رسید به سود بافنده بود. در حالی که در شیوه‌ی مزدی این گونه نبوده و بافنده پس از پایان بافت مزد خود را دریافت می‌کرد. به همین دلیل در شیوه‌ی سهم‌بری منبع اطلاعات بافنده، کارفرما بوده و ارتباطات بیش‌تری با هم داشتند، گرچه در این روش بافنده در تعیین نوع نقشه و کیفیت نهاده‌ها هیچ نقشی نداشت و کارفرما اطلاعات فنی مهم پیرامون نقشه و تقاضای مصرف‌کنندگان نهایی را به بافندگان انتقال نمی‌داد. به باور یکی از بافندگان در روستای ارمغان‌خانه



راهنمای شکل

در شکل هر چه قدر اهمیت منبع تأمین بیش تر، با رنگ پررنگ‌تری نشان داده شده است که با کاهش اهمیت منبع تأمین از رنگ‌های روشن‌تری استفاده شده است.



- منابع دولتی و نیمه دولتی
- منابع غیردولتی
- دریافت‌کننده اصلی
- مراحل مختلف تولید

### نگاره ۳- شبکه منابع اطلاعات و شیوه‌های تأمین منابع اطلاعاتی توسط بافندگان روستایی در شیوه‌ی تولید کار فرمایی

برخلاف آن بررسی، نظام تولید به شیوه مشارکتی (تعاونی) در شهرستان زنجان مشاهده نمی‌شود. در تأمین اطلاعات به شیوه کارفرمایی، منابع اطلاعاتی مورد نیاز بافندگان روستایی برخلاف شیوه خویش فرمایی در دو مرحله پیش از تولید و حین تولید می‌باشد، زیرا در این شیوه بافندگان موظف هستند پس از بافت، فرش را تحویل کارفرما دهند، لذا در فروش فرش دخیل نبوده و اطلاعات آنان در این زمینه تغییری در بازاریابی و فروش با قیمت بهتر نخواهد داشت.

بررسی منابع اطلاعاتی و شیوه‌های تأمین آن را مشخص می‌کند. حالت مطلوب در زمینه تأمین منابع اطلاعاتی، دسترسی به هنگام به منابع اطلاعاتی بهینه و به روز می‌باشد. ولی با بررسی شیوه‌های تأمین منابع اطلاعاتی فرش دست باف ابریشمی در شهرستان زنجان می‌توان به این نتیجه رسید که بافندگان در روستاهای شهرستان زنجان به دو شیوه تولیدی خویش فرمایی و کارفرمایی فعالیت می‌کنند. این یافته با نتایج به دست آمده از بررسی لطیفی، سعدی، شعبانعلی فمی و مشرف (۱۳۹۲) هم خوانی دارد، ولی



#### نگاره ۴- منابع اطلاعاتی مختلف در زنجیره ارزش فرش دست باف ابریشمی

در شیوه خویش فرمایی بافندگان روستایی خود مسؤل تأمین تمامی منابع موردنیاز در تولید می‌باشند؛ این یافته با نتایج به دست آمده از بررسی لطیفی، سعدی، شعبانعلی فمی و مشرف (۱۳۹۲) هم خوانی دارد. لذا برخلاف شیوه کارفرمایی بررسی منابع اطلاعاتی و شیوه تأمین آن در این روش تولید دارای اهمیت بسزایی است؛ زیرا در روش کارفرمایی، کارفرمایان از منابع اطلاعاتی مهم بافندگان در حین تولید بوده و دقیق‌ترین و درست‌ترین اطلاعات را برای افزایش کیفیت فرش تولیدی خود در اختیار بافندگان قرار می‌دادند. در حالی که در شیوه خویش فرمایی بافندگان اطلاعات کافی در همه مراحل تولید نداشته،

در حالی که در مرحله پیش از تولید بافندگان روستایی برای اطلاع از کارفرماها و شرایط فعالیت با هریک از آنان و از این گونه به منابعی برای تأمین این اطلاعات نیاز داشتند. منابع اطلاعاتی مهم در این مرحله، اعضای خانواده، خانه بهداشت، اداره بازرگانی، اتحادیه روستایی فرش دست باف و حتی خود کارفرمایان نیز جزء منابع اطلاعاتی مهم به شمار آیند. در حالی که در مرحله حین تولید، منابع اطلاعاتی موردنیاز بافندگان افزون بر اعضای خانواده، کارفرمایان نیز اهمیت بسزایی دارند. در این مرحله بافندگان در زمینه بافت و مشکلات در حین بافت به منابع اطلاعاتی نیاز دارند.



خود را با قیمت ناچیز به دلالت و دیگر افراد واسطه‌ای می‌فروشند. از این رو دسترسی به منابع اطلاعاتی درست و به هنگام در شیوه‌ی خویش فرمایی نسبت به کارفرمایی به دلیل حذف افراد واسطه از زنجیره ارزش فرش دست باف دارای اهمیت بسیاری است.

### پیشنهادها

- همان‌طور که در قسمت نتایج اشاره شد مهم‌ترین منابع اطلاعاتی بافندگان منابع غیردولتی شامل کنش گران بازار می‌باشد، همین مورد سبب کاهش کیفیت فرش تولیدی می‌شود، زیرا کنش گران بازار با توجه به سودهای خود اطلاعات را در اختیار بافندگان قرار می‌دهند، در این زمینه دولت بایستی با توجه به راهکارهایی، جایگزین کنش گران بازار در ارائه اطلاعات گردد و بجای برگزاری دوره‌های آموزش مقدماتی بافت، توجه بیشتری به آموزش رفع مشکلات حین بافت و بازاریابی فرش تولیدی نماید.

- همچنین ضرورت دارد دولت از طریق نهادهای فعال در زنجیره ارزش فرش دست باف، منابع اطلاعاتی موردنیاز بافندگان را به هنگام در اختیار آنان قرار دهد تا بافندگان نیز با شناخت مسیر درست درآمد بیشتری از تولید عایدشان شود.

- در صورتی که بافنده در زمینه طرح و بازاریابی اطلاعات کافی داشته باشد، به جای بافت به شیوه کارفرمایی بیشتر به شیوه خویش فرمایی تمایل پیدا می‌کند و در نتیجه سود بیشتری از تولید به دست آورد.

### پی‌نوشت‌ها

- 1- Chimah & Nwokocho, 2013
- 2- Warwick, et al., 2008
- 3- Rapid Rural Appraisal (RRA)
- 4- Grounded theory

۵- این شیوه‌ی بافت مختص تابلو فرش می‌باشد و به جای نقشه، کلیه‌ی نخ‌ها شماره‌گذاری شده و به جای نقشه کاغذهایی به بافندگان داده می‌شود که در آن رنگ‌های مورد استفاده در هر ردیف به صورت کدهایی مشخص شده است.

هم‌چنین منابع اطلاعاتی مناسبی نیز وجود ندارد و در صورت وجود نیز اطلاعات درستی به دلیل وجود انحصار در تولید در اختیار بافندگان قرار نمی‌دهند. در شیوه‌ی خویش فرمایی مهم‌ترین منابع اطلاعاتی پیش از تولید، اقوام و هم‌روستاییان ساکن در روستا، اجاره دهندگان و فروشندگان نقشه و ابریشم و اقوام و هم‌روستاییان ساکن در شهر می‌باشد. در مرحله حین تولید، مهم‌ترین منابع اطلاعاتی شامل اعضای خانواده، خانه بهداشت و اقوام و هم‌روستاییان ساکن در روستا می‌باشد. در مرحله پس از تولید مهم‌ترین منابع دلالت محلی خریدار فرش، اجاره دهندگان و فروشندگان نقشه و ابریشم و اعضای خانواده می‌باشد.

لذا بررسی نتایج نشان داد؛ در شیوه خویش فرمایی منابع اطلاعاتی مهم بافندگان روستایی در هر مرحله پیش و پس از تولید بیشتر از طریق کنش گران بازار می‌باشد و منابع دولتی و نیمه دولتی که جزء منابع معتبر برای بافندگان روستایی است، در حین تولید و مرحله بافت اهمیت دارند که این مراجعه نیز بیشتر به دلیل دریافت مدرک قالیبافی، بیمه، وام و دیگر برتری‌ها می‌باشد. بنابراین در صورتی که منابع دولتی و نیمه دولتی می‌تواند با معرفی بهترین و با کیفیت‌ترین نقشه و دیگر نهادهای آموزش حرفه‌ای بافندگان برای رفع مسائل حین بافت، و شناخت بازار مناسب برای فروش فرش مؤثر باشد، جزء منابع کم‌اهمیت به شمار رفته و به باور بافندگان اطلاعاتی که در اختیار آنان قرار می‌دهد، مناسب نبوده و تکراری است و این یافته با نتایج به دست آمده از بررسی شم آبادی و بریم نژاد (۱۳۸۴) هم خوانی دارد.

با توجه به نتایج به دست آمده از این پژوهش مشاهده می‌شود که منابع اطلاعاتی بافندگان در شیوه‌ی خویش فرمایی چندان معتبر نبوده و بافندگان اطلاعات کافی در زمینه کیفیت نهادهای و شناخت نهادهای مناسب مانند نقشه و ابریشم مرغوب ندارند. هم‌چنین در حین بافت دانش کافی در رفع مشکلات ایجاد شده مانند بالازدگی، پایین زدگی نداشته و باعث افت کیفیت فرش تولیدی می‌شوند. هم‌چنین پس از تولید نیز به دلیل نبود شناخت بازار، فرش تولیدی

## منبع‌ها

- اسلامی، یحیی، حسینی، سید فرهاد و غریبی، محی الدین (۱۳۸۹). طراحی و کاربرد سیستم اطلاعات مدیریت فرش دست باف ایران. پژوهش‌های مدیریت در ایران، (۴) ۱۵، ۵۱-۷۱.
- انارکی، زهرا (۱۳۹۱). ارزیابی نیازهای ترویج بازاریمداری مرغداری‌ها به منظور ظرفیت‌سازی آن‌ها در استان قم. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی، گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی، دانشگاه زنجان.
- انصاری رنانی، قاسم و قاسمی نامقی، محمد (۱۳۸۸). ارزیابی اثر مدیریت دانش در خلق استراتژی رقابتی تمایز از مجرای زنجیره ارزش فعالیت‌های سازمان. پژوهش‌نامه مدیریت تحول، (۲) ۱.
- پورصادق، ناصر، بهلولی، نادر و حاجی خانی، مهدی (۱۳۹۰). «نقش تعاونی‌های فرش دست باف استان زنجان بر توسعه صادرات این فرش». تعاون، (۳) ۱، ۱۷۰-۱۵۵.
- حق شناس کاشانی، فریده، سعیدی، نیما و حسن‌پور پازواری، محمود (۱۳۸۹). برنامه‌ریزی استراتژیک برای صنعت فرش دست باف کشور با استفاده از ماتریس SWOT. دوماهنامه بررسی‌های بازرگانی، شماره ۴۳، مهر. حیدری، غلام (۱۳۸۵). دسترسی به اطلاعات در کتاب‌خانه‌ها: روش‌ها و مسائل. علوم و فناوری اطلاعات، (۳) ۲۱، ۱۵۸-۱۴۱.
- دروچی، محمود و نیک مهر، نوید (۱۳۸۶). مطالعه اهمیت و کاربرد فناوری اطلاعات در مدیریت زنجیره تأمین. چهارمین همایش ملی تجارت الکترونیکی، ۳ و ۴ آذرماه ۱۳۸۶، تهران.
- کرمی دهکردی، ا. (۱۳۹۴). طرح پژوهشی شناخت ظرفیت‌ها و نیازهای اجتماعات روستایی در راستای مدیریت جامع و مشارکتی حوزه آبخیز قزل تپه در استان زنجان. زنجان: اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان زنجان و دانشگاه زنجان.
- لطیفی، سمیه، سعدی، حشمت‌الله، شعبانعلی فمی، حسین و مشرف، م. (۱۳۹۲). «تحلیل اثرات اقتصادی-اجتماعی تعاونی‌های فرش دست باف روستایی استان همدان». تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، (۳۲) ۱۴، ۱۱۷-۱۳۹.
- شم آبادی، محمدعلی و بریم نژاد، ولی (۱۳۸۴). آثار آموزش‌های شاخه کار و دانش بر کارایی فنی صنعت فرش دست باف. اقتصاد کشاورزی و توسعه، (۵۱) ۱۳، ۴۹-۷۱.
- هنرمندساری، م. (۱۳۹۱). تجزیه و تحلیل زنجیره تأمین در تولید کتاب و عوامل مؤثر بر آن. کتاب مهر، (۵) ۷۱-۴۶.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Chambers, R. (2008). *Revolutions in Development Inquiry*: Routledge.
- Charmaz, K. (2011). Grounded Theory Methods in Social Justice Research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (Vol. 4, pp. 359-380). London: Sage Publications.
- Charmaz, K. (2014). Grounded Theory in Global Perspective: Reviews by International Researchers. *Qualitative Inquiry*, 20 (9), 1074-1084. doi: 10.1177/1077800414545235
- Chimah, J & Nwokocha, U. (2013). Information Resources, Retrieval and Utilization for Effective Research in Tertiary and Research Institutions. *Asian Journal of Humanities and Social Sciences (AJHSS)*, 1 (3), 43-50.
- De Klerk, J. (2012). The Knowledge Economy: Importance of Information Resources for Improved Organization Performance.
- Warwick, C., Terras, M., Galina, I., Huntington, P., & Pappa, N. (2008). Library and information resources and users of digital resources in the humanities. *Program*, 42 (1), 5-27.

## Information Chain of Rural Silk Hand Woven Carpet Producers in the Zanjan Township

E. Ahmadifard<sup>1</sup> and E. K. Dehkordi<sup>2</sup>

1- MSc Student of Rural Development, University of Zanjan.

2- Associate Professor of Agricultural Extension Communication and Rural Development Department, University of Zanjan.

### Abstract

Information sources are important sources for any enterprise and access to them leads to increased productivity and the success of this enterprise. Proper, updated and accurate information in managing an enterprise help it improve its performance in products' value chain. The purpose of this study was to understand sources and methods of providing required information of rural silk carpet weavers. Using a case study methodology, data were collected through focus groups, semi-structured interviews, participatory diagramming, document analysis and observations. The study was conducted with silk carpet weavers of 90 rural households from 23 villages in the Zanjan Township and market actors from the cities of Zanjan, Qom and Kashan. In entrepreneurial carpet production system, carpet weavers required information for knowing appropriate entrepreneurs, increased carpet quality and providing carpet after weaving in two stages of before production and in the process of production. Entrepreneurs and family members were main information sources of carpet weavers, for knowing an appropriate entrepreneur. Moreover, actors such as rural health homes, Commerce Administration, and the Rural Hand Weaving Carpet Union were the most important information sources of the weavers. At the stage of production, entrepreneurs provided required updated information of the weavers for increasing silk carpet quality. On the other hand, in the carpet self-producing system, local actors and market actors acted as main information sources of the weavers before and during production, while public and semi-public sources, which provide information during production, were not considered as important sources. This shows information sources and their providing methods depend on hand weaving carpet production system.

**Index Terms:** information chain, information source, silk hand woven carpet, rural weaver, Zanjan township.

**Corresponding Author:** E. Ahmadifard

**Email:** eahmadifard@yahoo.com

**Received:** 30/10/2017;

**Accepted:** 14/05/2018